

# **Επιδράσεις στην Οικονομική Μεγέθυνση και Ενοποίηση Αγοράς Συντελεστών Παραγωγής**

# Επιδράσεις στην οικονομική μεγέθυνση και ενοποίηση της αγοράς των συντελεστών παραγωγής: Εισαγωγή

Συρρίκνωση της παραγωγής λόγω κρίσης (Χρηματοπιστωτικές κρίσεις 2008, Κρίση Ευρωζώνης 2010, Covid19) ή τα σκαμπανεβάσματα των υφέσεων και των ανακάμψεων

**Παρόν κεφάλαιο:** επιδράσεις στη συσσώρευση, δηλαδή μεταβολή του ρυθμού συσσώρευσης των συντελεστών παραγωγής, κυρίως κεφαλαίου.

**Μακροπρόθεσμη οπτική:** « Οι Ευρωπαίοι σήμερα είναι σε πάρα πολύ καλύτερη κατάσταση από ό,τι ήταν οι παππούδες τους πριν από 50 χρόνια» (Eichengreen).

- Τριπλάσια αγοραστική δύναμη
- Ποιότητα ζωής βελτιώθηκε
- Μειώθηκε ο αριθμός των ωρών εργασίας ανά εργαζόμενο κατά 1/3
- Αυξήθηκε το προσδόκιμο ζωής
- Υψηλά ποσοστά ανεργίας στην ΕΕ-τεράστιες εκπομπές άνθρακα-αποψίλωση δασών-υποβάθμιση περιβάλλοντος

# Ιστορικές φάσεις ευρωπαϊκής οικονομικής μεγέθυνσης

- Βάσει ιστορικών προτύπων, η συνεχής οικονομική μεγέθυνση είναι ένα σχετικά πρόσφατο φαινόμενο. Πριν από τη **Βιομηχανική Επανάσταση**, που άρχισε στη Μεγάλη Βρετανία προς το τέλος της δεκαετίας του 1700, τα εισοδήματα στην Ευρώπη είχαν μείνει στάσιμα για περίπου 1500 χρόνια.
- «**Η Χρυσή Εποχή της Οικονομικής Μεγέθυνσης**» συμβαδίζει με την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση (Ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Χάλυβα και Άνθρακα το 1950) αλλά έλαβε χώρα παγκοσμίως.
- Γενικό πρόβλημα: η διάκριση μεταξύ των αιτίων και των αποτελεσμάτων της ολοκλήρωσης και της μεγέθυνσης.

Πίνακας 7.1 Φάσεις οικονομικής μεγέθυνσης στην Ευρώπη

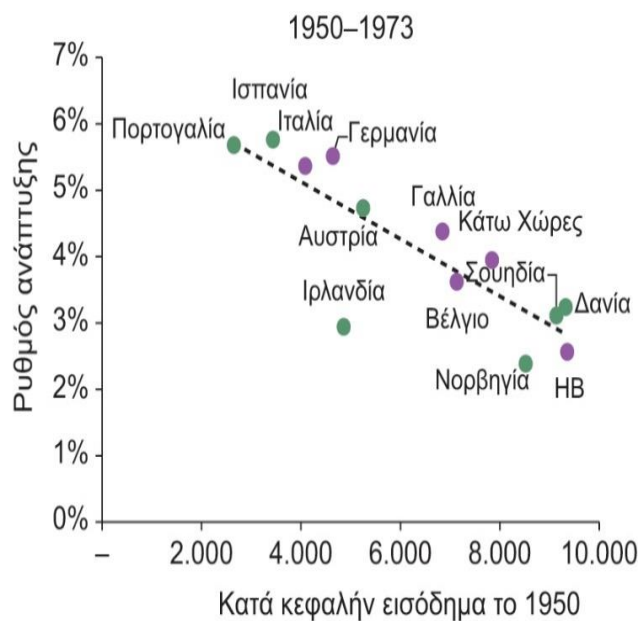
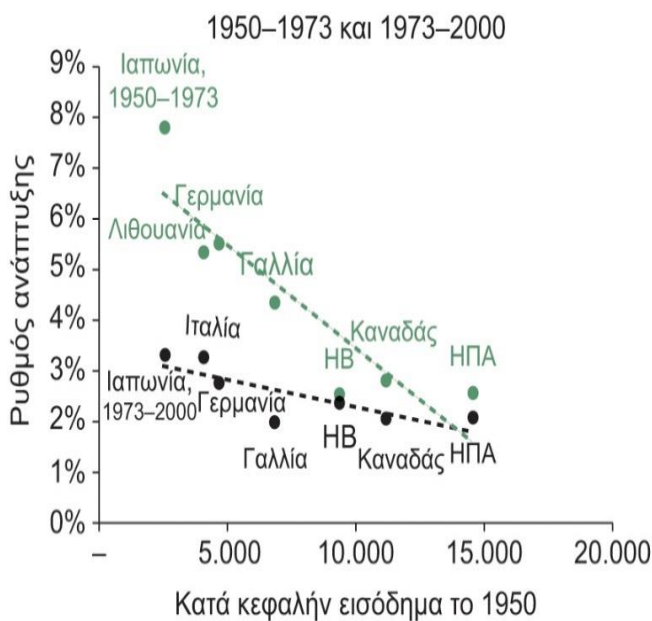
Περίοδος	Πραγματικό ΑΕΠ	Πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ	Πραγματικό ΑΕΠ ανά ώρα
1890-1913	2,6	1,7	1,6
1913-1950	1,4	1,0	1,9
1950-1973	4,6	3,8	4,7
1973-1992	2,0	1,7	2,7
1890-1992	2,05	1,9	2,6

# Μεταπολεμική σύγκλιση και επιβράδυνση

- **Σύγκλιση:** η τάση οι φτωχές χώρες να πλησιάζουν τις πλούσιες (ως προς το κατά κεφαλήν εισόδημα).
- **Επιβράδυνση:** η επιβράδυνση της αύξησης του εισοδήματος μετά το 1973 (ή περίπου τόσο).
- Robert Gordon: Αυτό είναι επιστροφή στην κανονικότητα.
  - 1870-1970: ειδικός αιώνας, πολλές συστάδες πρωτοποριακών εφευρέσεων
  - Μέχρι το 1970: εξάντληση των περιθωρίων ανασυνδυασμού των εφευρέσεων
- Η μέση **ανάπτυξη** της ΕΕ ήταν **χαμηλότερη για κάθε δεκαετία μετά τη δεκαετία του 1970**. Καθώς το ίδιο μπορεί να ειπωθεί για χώρες εκτός ΕΕ, όπως η Ιαπωνία, ο Καναδάς και οι ΗΠΑ, θα πρέπει να προσέχουμε **να μην συγχέουμε την αιτιότητα με τη συσχέτιση** όταν σκεφτόμαστε τις αναπτυξιακές επιπτώσεις της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

# Τα στοιχεία για τη σύγκλιση και την επιβράδυνση

- Μέσοι ρυθμοί ανάπτυξης της περιόδου 1950-1973 έναντι της περιόδου 1973-2000.
- Οι χώρες με χαμηλότερα εισοδήματα **αναπτύχθηκαν ταχύτερα** (1950-1973), **λιγότερο στη δεύτερη περίοδο**, όπου όλοι οι ρυθμοί ανάπτυξης (και οι διαφορές τους) ήταν χαμηλότεροι.
- ΕΕ: πολύ διαφορετικά εισοδήματα το 1950, με το ΗΒ στη πρώτη θέση.



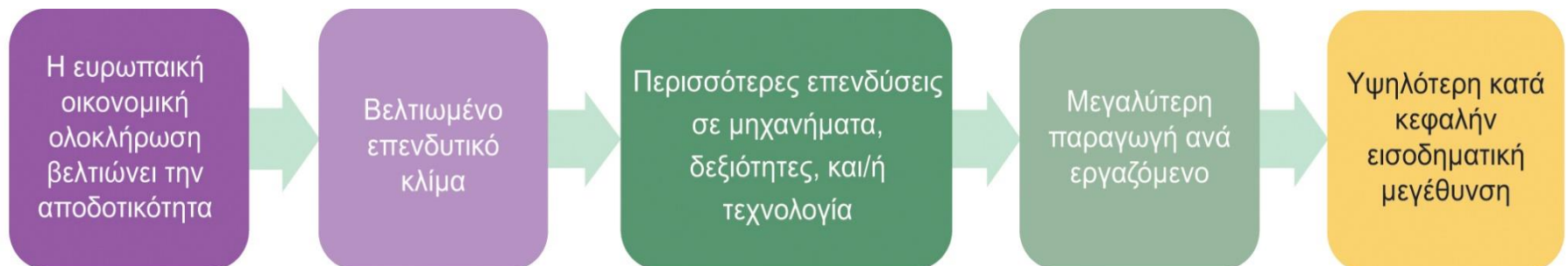
- Υψηλότεροι ρυθμοί ανάπτυξης **για τις φτωχότερες χώρες** που καλύπτουν τη διαφορά.
- Το ΗΒ κατέλαβε την 11<sup>η</sup> θέση από τις 28 όταν βγήκε από την ΕΕ.

**Σχήμα 7.1** Σύγκλιση εισοδημάτων και επιβράδυνση της οικονομικής μεγέθυνσης

Σημείωση: Η μεταβλητή είναι «πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ από άποψη παραγωγής» υπολογισμένο σε δολάρια ΗΠΑ του 1990

# Η λογική της οικονομικής μεγέθυνσης

- Οικονομική μεγέθυνση σημαίνει να παράγουμε όλο και περισσότερα κάθε χρόνο. **Κατά κεφαλήν μεγέθυνση = ετήσια αύξηση της παραγωγής ανά άτομο**
- Η μεγέθυνση βασίζεται σε περισσότερα «εργαλεία» για τους εργαζόμενους χρόνο με τον χρόνο, κυρίως «**κεφάλαιο**»
  - **Φυσικό** κεφάλαιο (μηχανήματα, κ.λπ.),
  - **Ανθρώπινο** κεφάλαιο (δεξιότητες, κατάρτιση, εμπειρία, κλπ.) και
  - **Γνωστικό** κεφάλαιο (τεχνολογία).
- Αν η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση πράγματι επηρεάζει τη μεγέθυνση, θα το κάνει κυρίως με την **τόνωση των επενδύσεων σε αυτούς τους τρεις τύπους κεφαλαίων**.

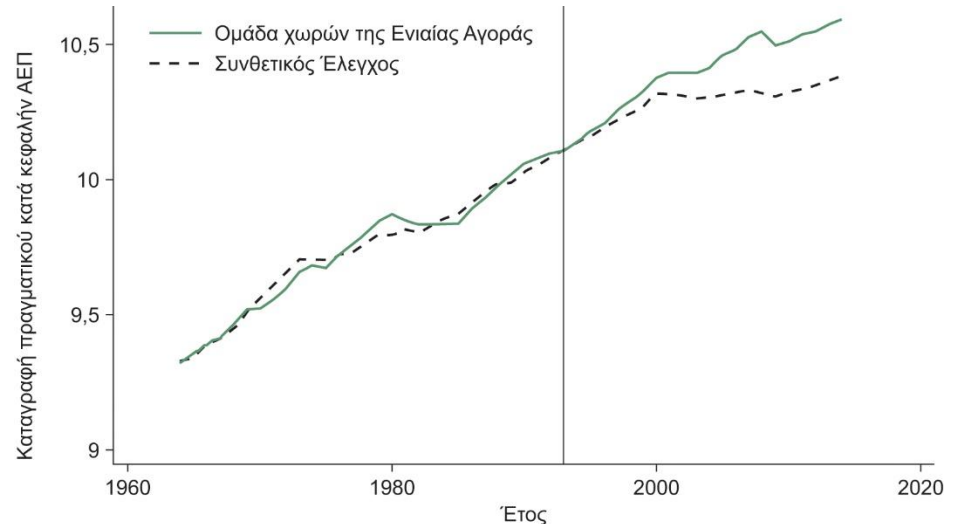


Σχήμα 7.2 Η λογική της οικονομικής μεγέθυνσης

# Δύο τύποι μεγέθυνσης: μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη

Δύο κατηγορίες επιδράσεων στην οικονομική μεγέθυνση:

- **Μεσοπρόθεσμες**, όπως ο «συνεπαγόμενος **σχηματισμός φυσικού κεφαλαίου**»,
- **Μακροπρόθεσμες**, που συνεπάγονται μια **μόνιμη μεταβολή στον ρυθμό συσσώρευσης** και μια **μόνιμη μεταβολή στον ρυθμό ανάπτυξης**.
- Υπό τις μεσοπρόθεσμες επιδράσεις, **η αύξηση της παραγωγής ανά άτομο τελικά σταματά** σε ένα νέο, υψηλότερο επίπεδο («**φθίνουσες αποδόσεις**»)
- Υπό τις μακροπρόθεσμες επιδράσεις, ο ρυθμός ανάπτυξης είναι για πάντα υψηλότερος.



Σχήμα 7.3 Εμπειρικά στοιχεία για τη μεσοπρόθεσμη επίδραση στην οικονομική μεγέθυνση.

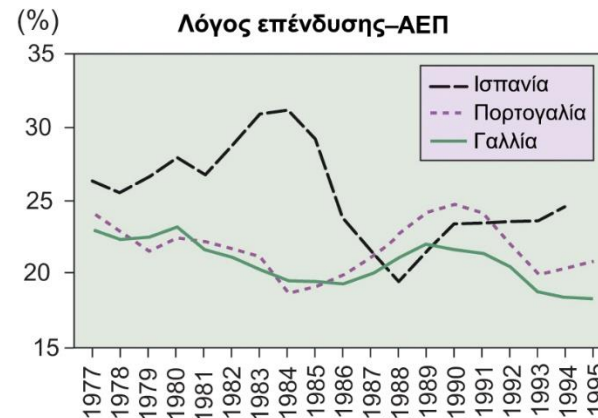
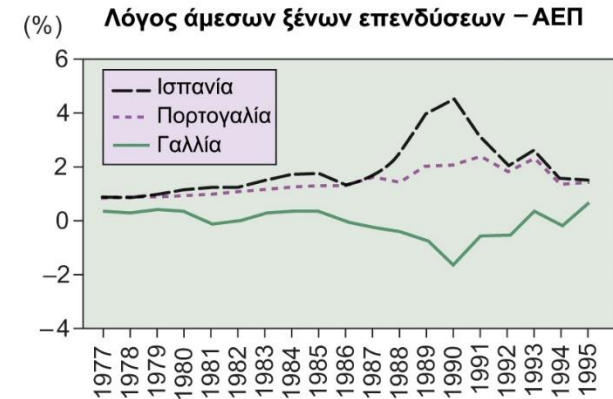
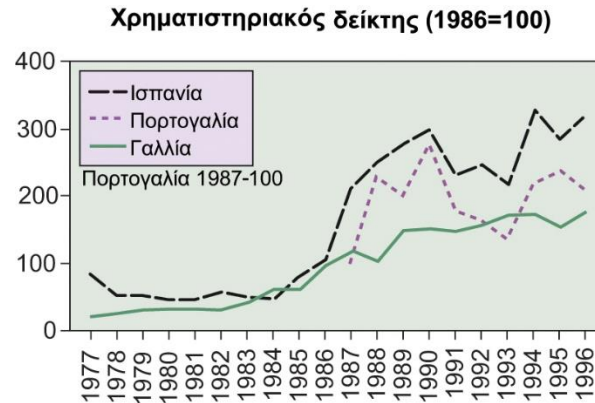
# Στοιχεία από την ένταξη νέων χωρών στην ΕΕ

- **Φυσικό πείραμα:**  
Ένταξη = αιφνίδια και σαφώς καθορισμένη **αύξηση της οικονομικής ολοκλήρωσης**.
- Εάν η ολοκλήρωση αυξάνει το κεφαλαιακό απόθεμα μιας χώρας, ποιο θα ήταν το **αποτύπωμα στα δεδομένα**;
- Καλύτερο **επενδυτικό κλίμα** και περισσότερες **επενδύσεις από το εξωτερικό**:
  - Οι τιμές του **χρηματιστηρίου** θα πρέπει να αυξηθούν
  - Ο **λόγος συνολικών επενδύσεων προς ΑΕΠ** θα πρέπει να αυξηθεί
  - Τα **μεγέθη των καθαρών άμεσων ξένων επενδύσεων** θα πρέπει να βελτιωθούν
- Παραδείγματα: Η ένταξη στην ΕΕ της **Πορτογαλίας και της Ισπανίας** (προσχώρησαν το 1986), της **Λετονίας, της Λιθουανίας και της Εσθονίας** (προσχώρησαν το 2004) και της **Ελλάδας** (προσχώρησε το 1981).



# Στοιχεία από τις εντάξεις νέων χωρών στην ΕΕ: Πορτογαλία και Ισπανία

- Η Γαλλία ως χώρα αναφοράς
- Οι συνομιλίες ένταξης ξεκινούν το 1978
- Ένταξη 1986

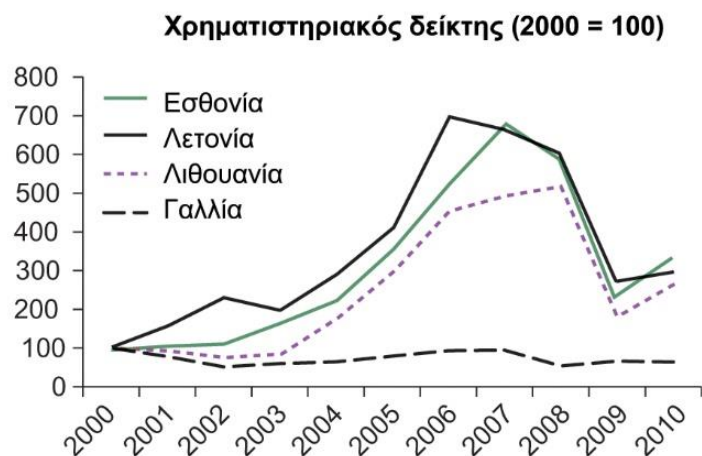
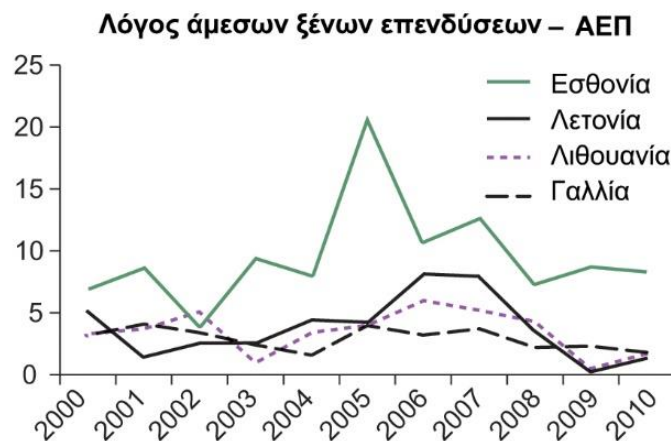
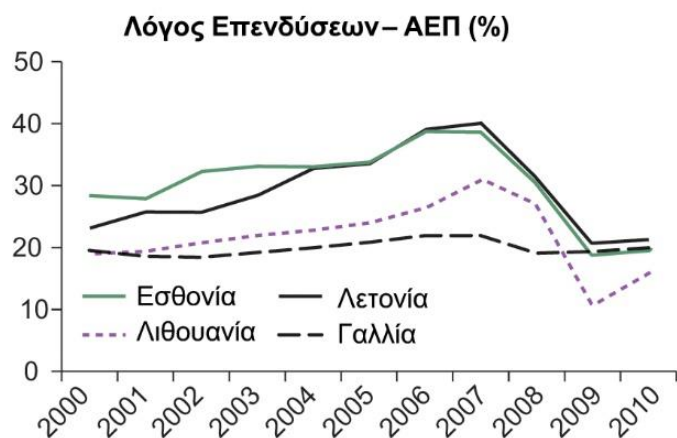


**Σχήμα 7.4** Μεγέθυνση μέσω επενδύσεων, λόγω της ολοκλήρωσης, σε Ισπανία και Πορτογαλία

Πηγή: Διαμόρφωση από τους συγγραφείς στοιχείων που συγκεντρώθηκαν από διαδικτυακές πηγές.

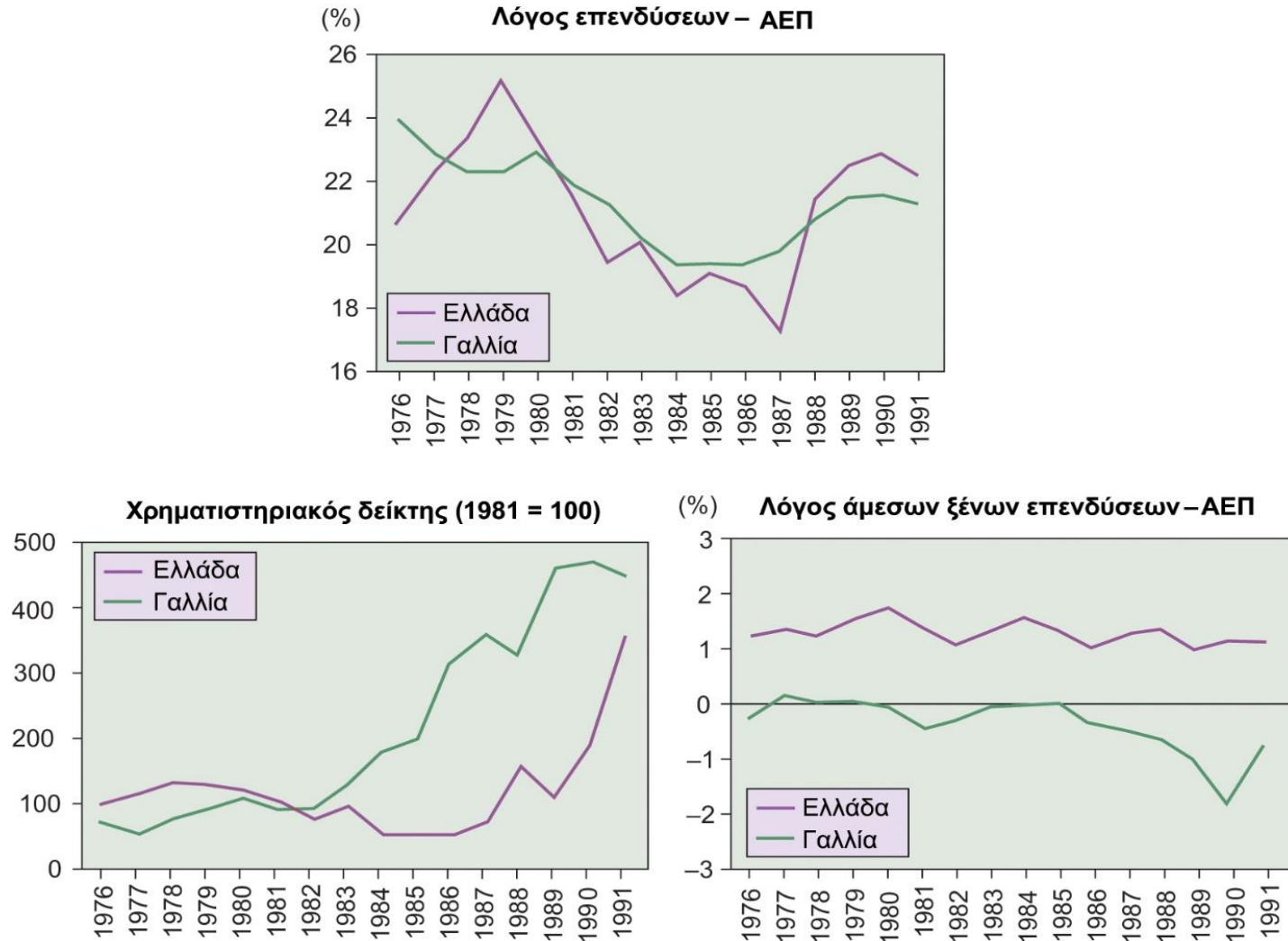
# Δεδομένα από τις εντάξεις νέων χωρών στην ΕΕ: Χώρες της Βαλτικής

- Μέσα δεκαετίας 1990: ήταν σαφές ότι οι χώρες της Βαλτικής θα γίνονταν τελικά μέλη της ΕΕ.
- Ένταξη 2004



## Στοιχεία από τις εντάξεις νέων χωρών στην ΕΕ: Ελλάδα

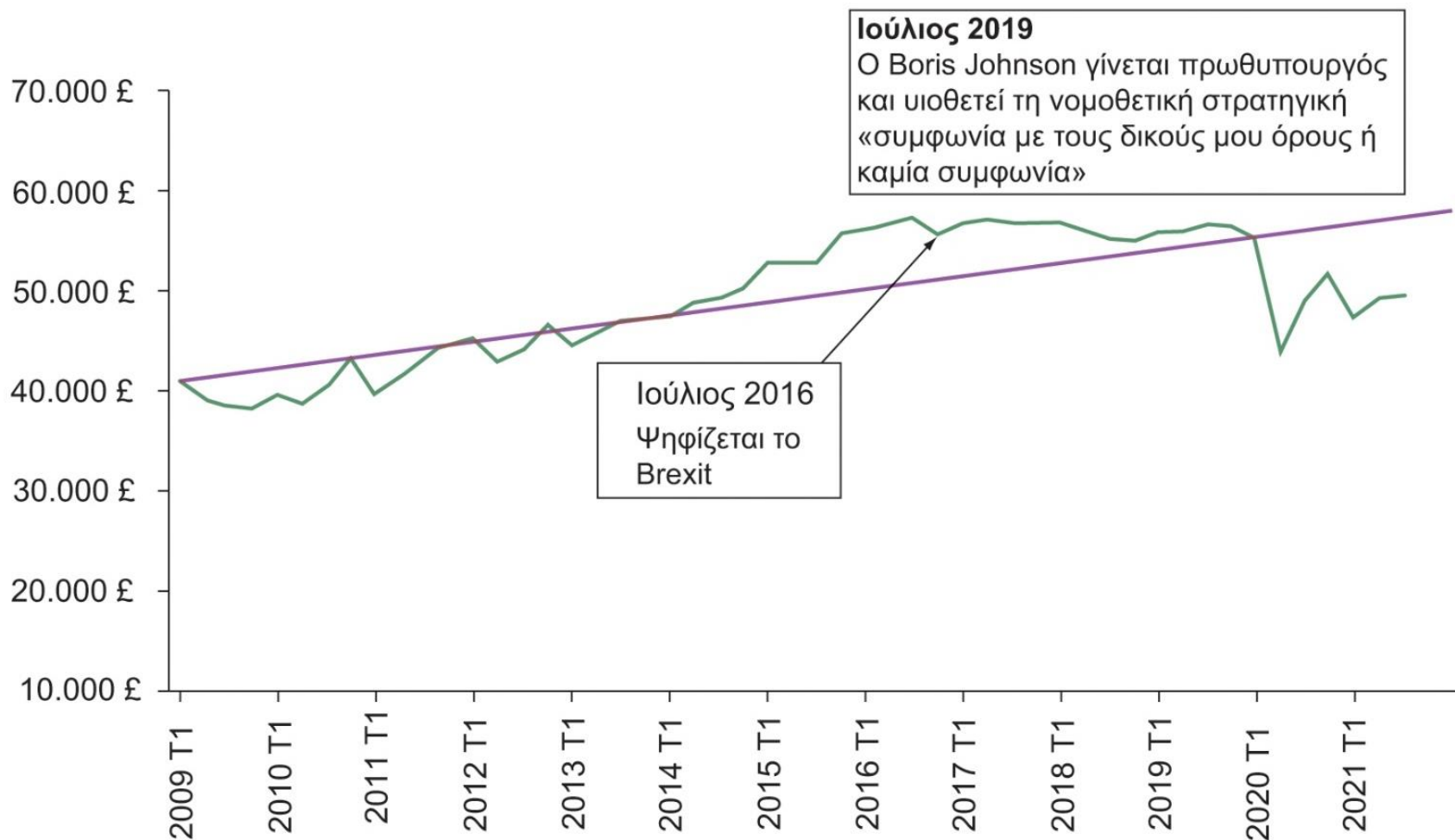
- αντιπαράδειγμα
- Ένταξη 1981



Σχήμα 7.6 Ανάπτυξη μέσω επενδύσεων λόγω ολοκλήρωσης, στην Ελλάδα

# Brexit: Στοιχεία από την έξοδο της Βρετανίας από την Ενιαία Αγορά

- Η ψηφοφορία για το Brexit τον Ιούνιο του 2016 σταμάτησε την ανάκαμψη των επενδύσεων μετά την ύφεση του 2008/9



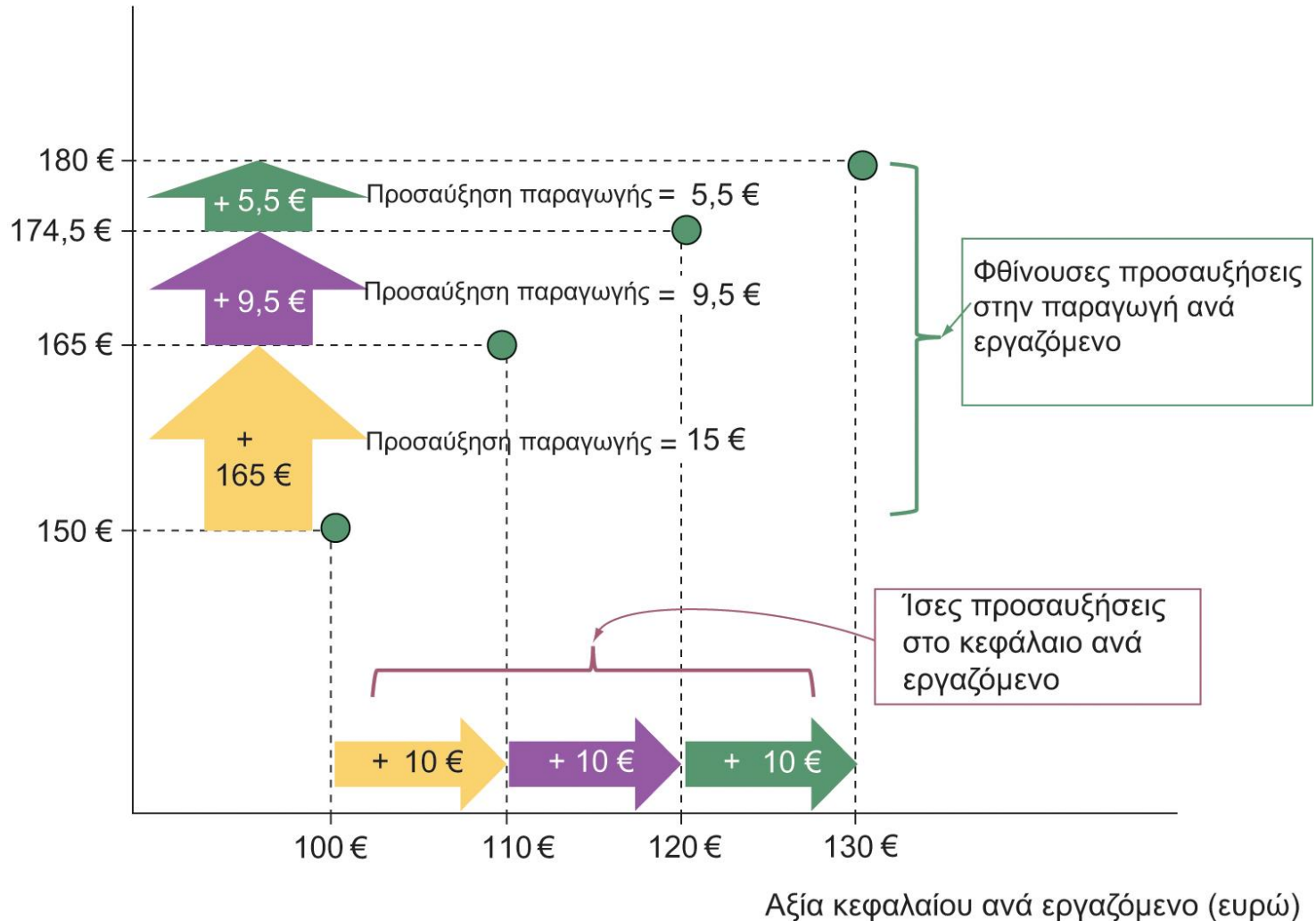
Σχήμα 7.7 Επιβράδυνση των επενδύσεων λόγω Brexit στο ΗΒ

# Επένδυση και παραγωγή ανά εργαζόμενο

- Για τους σκοπούς της ανάλυσης, θεωρούμε ολόκληρη την ΕΕ ως μια ενιαία, κλειστή οικονομία με πλήρως ενοποιημένες αγορές κεφαλαίων και εργασίας και την ίδια τεχνολογία παντού.
- Μελετάμε τη **σχέση μεταξύ μεγέθυνσης και ολοκλήρωσης** εστιάζοντας στη **σύνδεση μεταξύ του ΑΕΠ ανά εργαζόμενο και του κεφαλαίου ανά εργαζόμενο**:
  - Όταν μια τυπική επιχείρηση παρέχει στους εργαζομένους της **περισσότερο και καλύτερο εξοπλισμό**, η παραγωγή ανά εργαζόμενο **αυξάνεται**,
  - Ωστόσο, η παραγωγή ανά εργαζόμενο δεν αυξάνεται αναλογικά με τον εξοπλισμό ανά εργαζόμενο: «**φθίνουσες αποδόσεις**» – υπάρχει θετική απόδοση στη χρήση περισσότερου εξοπλισμού, αλλά το μέγεθος των αποδόσεων μειώνεται καθώς αυξάνεται η ποσότητα του εξοπλισμού.
  - **Επενδυτική στρατηγική μιας τυπικής επιχείρησης**: επενδύστε μέχρι το σημείο όπου το επαυξητικό κόστος της μεγαλύτερης επένδυσης υπερβαίνει το πρόσθετο όφελος.

# Επένδυση και παραγωγή ανά εργαζόμενο

Αξία παραγωγής ανά εργαζόμενο (ευρώ)



Σχήμα 7.8 Ποιος βαθμός επένδυσης θεωρείται αρκετός;

# Καθοριστικοί παράγοντες της μακροχρόνιας μεγέθυνσης

- Η συνεχής τεχνική πρόοδος εισάγει **νέα προϊόντα που ενθαρρύνουν περισσότερες επενδύσεις** σε εξοπλισμό και δεξιότητες.
- Η τεχνολογία αποδίδει επίσης **νέες τεχνικές παραγωγής** που επιτρέπουν στην ίδια ποσότητα εξοπλισμού και δεξιοτήτων να παράγουν περισσότερο προϊόν.
- Και τα δύο **ενισχύουν την απόδοση των επενδύσεων** και έτσι οι επιχειρήσεις συνεχίζουν να επενδύουν.
- Η τεχνική πρόοδος **αυξάνει το επαυξητικό κέρδος** στην αξία της παραγωγής ανά εργαζόμενο για κάθε δεδομένη σταδιακή αύξηση στην αξία του εξοπλισμού και των δεξιοτήτων ανά εργαζόμενο.
- Καθώς η επαυξητική αξία αυξάνεται, οι **επιχειρήσεις επενδύουν περισσότερο**.
- Η τεχνική πρόοδος αυξάνει την αξία της παραγωγής ανά εργαζόμενο:
  - **Άμεση επίδραση:** για το τρέχον επίπεδο εξοπλισμού και δεξιοτήτων ανά εργαζόμενο, η αξία της παραγωγής αυξάνεται.
  - **Η έμμεση** επίδραση προέρχεται από τον αντίκτυπο της αύξησης της παραγωγής της πρόσθετης επένδυσης που προκαλεί η τεχνική πρόοδος.

# Καθοριστικοί παράγοντες της μακροχρόνιας μεγέθυνσης

Πίνακας 7.2 Κατά κεφαλήν ΑΕΠ, ανά εργαζόμενο και ανά εργατοώρα, 2019

	Κατά κεφαλήν ΑΕΠ	ΑΕΠ εργατοώρας	ΑΕΠ ανά εργαζόμενο	Ωρα/ εργαζόμενος	Ποσοστό συμμετοχής εργατικού δυναμικού (%)
ΗΠΑ	65.056	76,7	133.812,0	1.741	63,10
Γερμανία	55.713	74,0	102.264,8	1.382	62,00
Γαλλία	48.853	76,4	115.936,0	1.510	55,00
Ιταλία	44.382	60,8	103.949,0	1.714	50,00
ΗΒ	49.123	65,1	100.055,0	1.669	63,53
Πορτογαλία	36.211	43,1	75.204,9	1.893	59,26



## Τι δημιουργεί τις μεγάλες διαφορές στην παραγωγικότητα της εργασίας;

- Θεσμοί
- Όλα όσα υποστηρίζουν την επένδυση σε διαφορετικούς τύπους κεφαλαίων.

Πίνακας 7.3 Συνεισφορές σε ετήσια ανάπτυξη παραγωγικότητας της εργασίας (%), μέσος όρος 2009-2019

	Συνολική αύξηση στην παραγωγικότητα της εργασίας	Πολυπαραγοντική παραγωγικότητα (τεχνολογική πρόοδος)	Αύξηση της έντασης κεφαλαίου παραγωγής για ΤΠΕ	Αύξηση της έντασης κεφαλαίου παραγωγής όχι για ΤΠΕ
ΗΠΑ	1,1	0,59	0,3	0,18
Γερμανία	1,0	0,44	0,12	0,12
Γαλλία	0,8	0,2	0,29	0,23
Ιταλία	-0,3	-0,11	0,19	0,07
ΗΒ	0,5	-0,10	0,19	0,13
Πορτογαλία	0,7	0,08	0,22	0,44

# Απελευθέρωση, επιδράσεις στην κατανομή και το μπόνους μεσοπρόθεσμης μεγέθυνσης

Η ολοκλήρωση βελτιώνει την αποτελεσματικότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας **ενθαρρύνοντας την αποτελεσματικότερη κατανομή** των ευρωπαϊκών πόρων.

Αυτή η βελτιωμένη αποτελεσματικότητα καθιστά επίσης την Ευρώπη **καλύτερο μέρος για επενδύσεις** και, κατά συνέπεια, ενισχύει τις επενδύσεις πέρα από αυτό που θα ήταν διαφορετικά.

Η **επιπλέον επένδυση** σημαίνει περισσότερα εργαλεία ανά εργαζόμενο και αυτό αυξάνει την παραγωγή ανά εργαζόμενο.

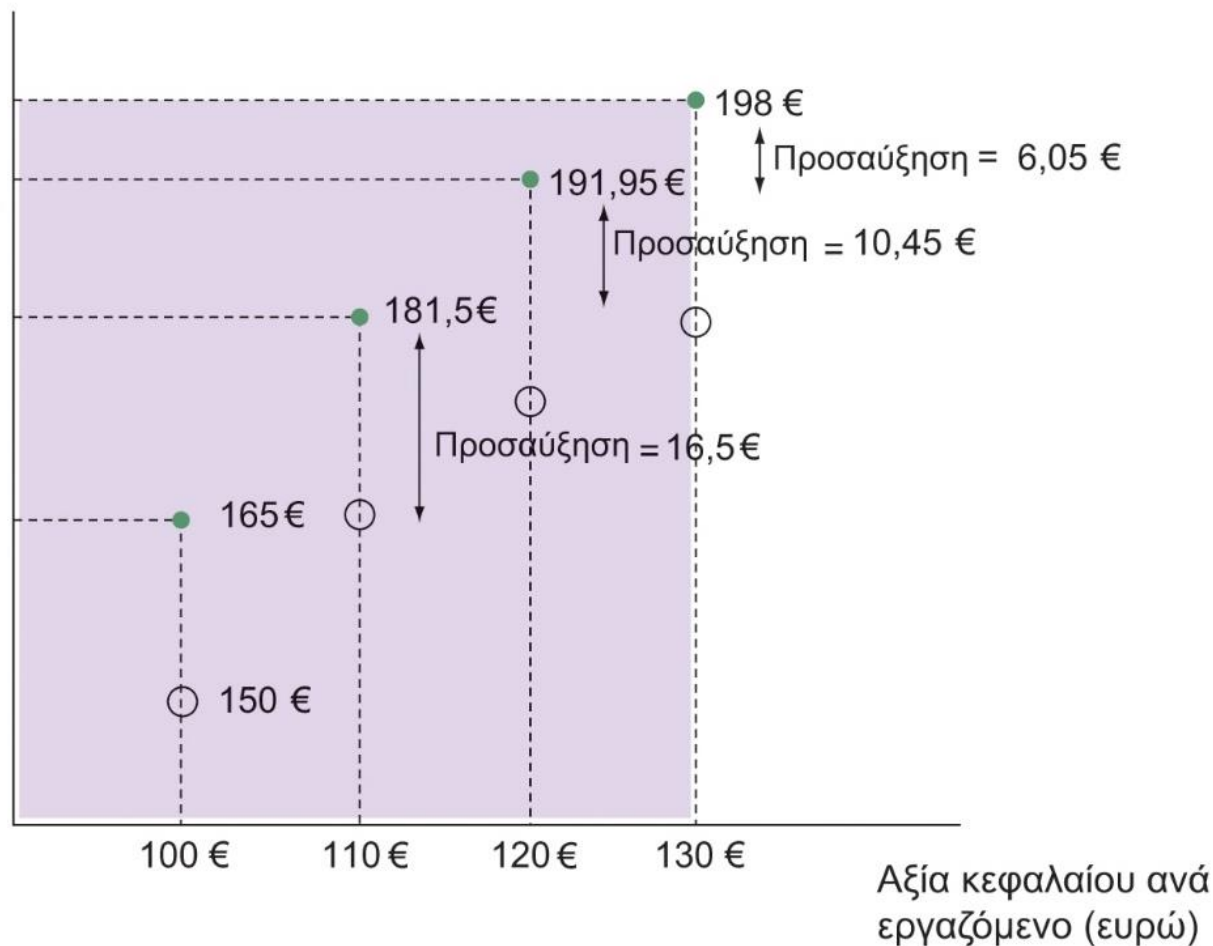
Καθώς οι εργαζόμενοι αποκτούν περισσότερα εργαλεία από ό,τι θα είχαν χωρίς την ολοκλήρωση, η **παραγωγή ανά εργαζόμενο αυξάνεται ταχύτερα** από ό,τι θα είχε συμβεί διαφορετικά.

Η ολοκλήρωση παράγει πρόσθετη μεγέθυνση καθώς ο λόγος κεφαλαίου/εργασίας πλησιάζει το νέο προϊόν ισορροπίας του.

Ωστόσο, είναι μια **μεσοπρόθεσμη** επίδραση, καθώς η **υψηλότερη μεγέθυνση εξαφανίζεται** μόλις επιτευχθεί ο νέος λόγος ισορροπίας κεφαλαίου/εργασίας.

# Απελευθέρωση, επιδράσεις στην κατανομή και το μπόνους μεσοπρόθεσμης μεγέθυνσης

Αξία παραγωγής ανά εργαζόμενο (ευρώ)



Σχήμα 7.9 Μπόνους μεσοπρόθεσμης μεγέθυνσης λόγω της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης

# Επιδράσεις στη μακροπρόθεσμη μεγέθυνση: ταχύτερη δημιουργία και απορρόφηση γνώσης

**Νέα εστίαση: κεφάλαιο γνώσης = τεχνολογία.**

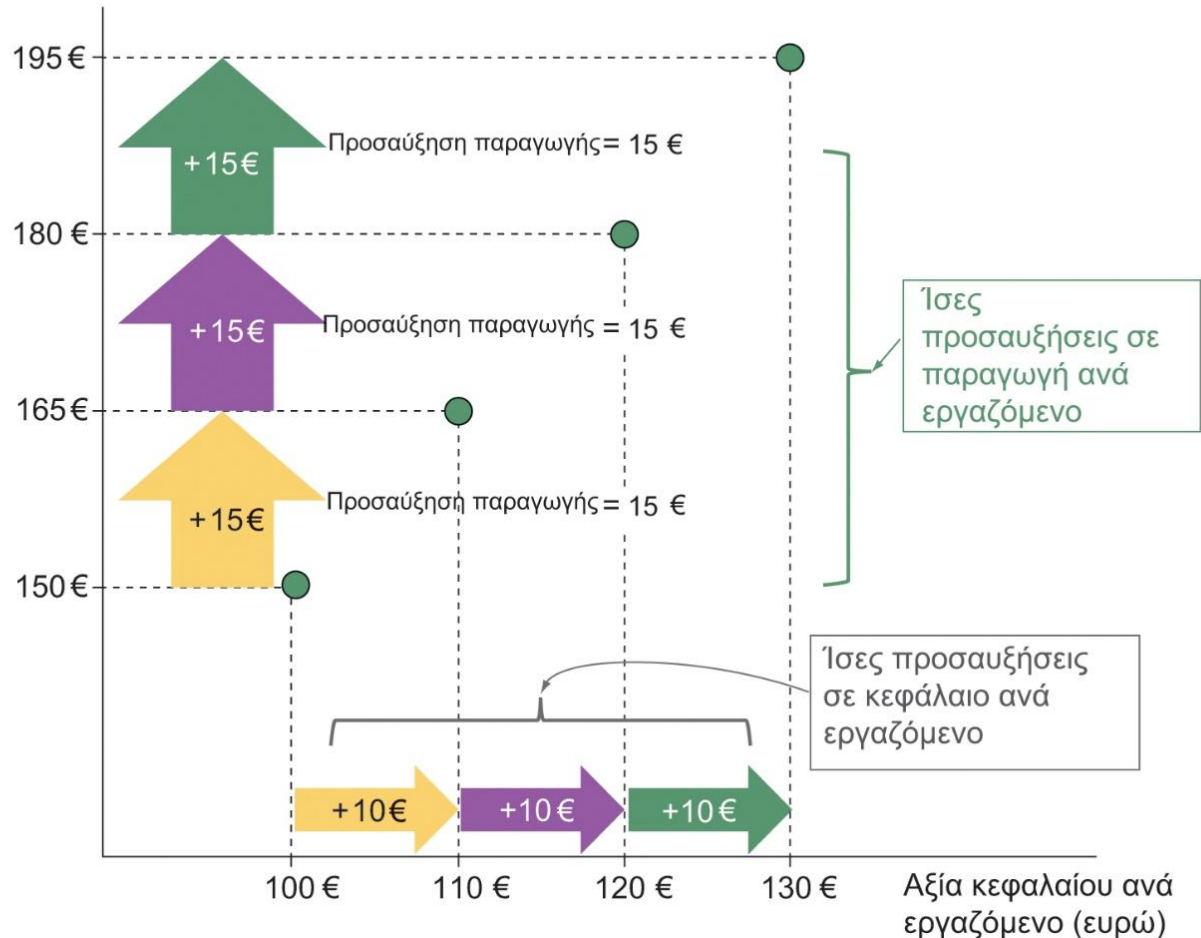
**Βασικό ερώτημα: Το κεφάλαιο γνώσης υπόκειται σε φθίνουσες αποδόσεις;**

- Το **απόθεμα γνώσης ανά εργαζόμενο** έχει αυξηθεί σταθερά τουλάχιστον από την περίοδο του διαφωτισμού τον δέκατο έβδομο αιώνα.
- Επιπλέον, ακόμη και όταν αυξάνεται το απόθεμα γνώσης, δεν φαίνεται να υπάρχει τάση μείωσης της **χρησιμότητας περισσότερων γνώσεων**.
- Όταν εστιάζουμε στο κεφάλαιο γνώσης αντί στο φυσικό κεφάλαιο, οι **φθίνουσες αποδόσεις μπορεί να εξαφανιστούν** και η συσσώρευση μπορεί να συνεχιστεί για πάντα.
- Αυτή η διαπίστωση οδήγησε κατά τη δεκαετία του 1990 σε αυτό που ονομάζεται **«ενδογενής θεωρία μεγέθυνσης»**.

# Επιδράσεις στη μακροπρόθεσμη μεγέθυνση

- Σκεφτείτε την τεχνολογική πρόοδο ως ένα όφελος αποδοτικότητας κατανομής που εμφανίζεται κάθε χρόνο.
- Η επένδυση αξίζει πάντα τον κόπο ( $10 < 15$ )

Αξία παραγωγής ανά εργαζόμενο (ευρώ)



Σχήμα 7.10 Αδιάκοπη επένδυση στη γνώση μακροπρόθεσμα

# Επιδράσεις στη μακροπρόθεσμη μεγέθυνση

## Επηρεάζει η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση τον ρυθμό μακροπρόθεσμης μεγέθυνσης;

- Το κυρίαρχο γεγονός είναι ότι οι ρυθμοί μακροπρόθεσμης μεγέθυνσης σε όλο τον κόσμο, συμπεριλαμβανομένων αυτών στην Ευρώπη, επέστρεψαν στα προ της Χρυσής Εποχής επίπεδά τους.
- **Είναι δύσκολο να εξηγηθεί πώς ο ρυθμός μακροπρόθεσμης μεγέθυνσης στην Ευρώπη επέστρεψε στον προ της ολοκλήρωσης μέσο όρο του**, εάν η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ενίσχυσε έντονα τη μακροχρόνια μεγέθυνση.
- Για το λόγο αυτό, είναι πιθανώς καλύτερο να εστιάσουμε στις επιδράσεις στη μεσοπρόθεσμη μεγέθυνση.
- Η εμπειρία των νέων Κρατών Μελών θα παράσχει μια σημαντική ευκαιρία για τον έλεγχο των επιδράσεων στην επένδυση της ένταξης στην ΕΕ, αλλά δεν υπάρχουν ακόμη αρκετά στοιχεία για τη διεξαγωγή σοβαρής στατιστικής ανάλυσης.